

## **Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie.**

**Vladimír Kyprý.**

### **Resumé:**

Tato studie je první studií k vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; týká se pojmu zákona (bytí jsoucího) v rané klasické novověké filosofii.

Zkoumám zde vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. Filosofický termín „zákon“ patřil (a snad i patří) k nejfrekventovanějším filosofickým termínům, ale také k filosofickým termínům nejvágnějším. Chtěl bych zde objasnit filosofický termín „zákon“ objasněním vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. Proč právě vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, a nikoli v (před)klasické filosofii starověké či v klasické filosofii středověké? Proto právě v klasické novověké filosofii, že mi *zde jde* především o zákon *bytí jsoucího*, tj. *typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen*, totiž o *bytnou strukturu a explikaci bytné struktury zákona bytí jsoucího*, tj. *typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen*. Tato explikace je podána nikoli v (před)klasické starověké filosofii či v klasické středověké filosofii, leč právě v klasické filosofii novověké; právě v novověké klasické filosofii je podána nejdříve ve vztahu k bytné sféře přírody, později ve vztahu též k širší než přírodní bytné sféře. Její zlomové momenty bych zde chtěl určit. Za její zlomové momenty, jež bych zde chtěl určit, pokládám ty, v nichž v ní povstává zásadně a základně jiné rozumění pojmu zákona (bytí jsoucího), nežli je rozumění dřívější. Tyto zkoumané zlomové momenty zde chci též srovnat, a srovnáv je, posoudit – zhodnotit – i „linii“ těchto zkoumaných zlomových momentů – „linii“ jejich „vývoje“. V jakém smyslu lze mluvit o jejich „vývoji“ – a lze o něm v nějakém smyslu mluvit? – v základních relevantních filosofických kontextech? A jaký je základní relevantní filosofický kontext filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes? „Jak na tom“ dnes filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) je? Resp.: „Jak na tom“ dnes s filosofickým pojmem zákona (bytí jsoucího) jsme? To budiž horizont našich otázek, to budiž horizont našeho tázání se při zkoumání vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v novověké filosofii.

Tato studie, jež je první studií k vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii a jež se týká pojmu zákona (bytí jsoucího) v rané klasické novověké filosofii, ukazuje, že pojem zákona (bytí jsoucího) v rané klasické novověké filosofii je diferencován podobně, jako je diferencována raná klasická novověká filosofie sama; ukazuje pojem zákona (bytí jsoucího) v ní co do jeho diferenciaci na diferenci Bacon – Descartes. Proto postupuje tak, že reprodukuje filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) určený v jejich spisech a poté tento filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) v jejich spisech určený interpretuje ontologicky, noeticky i metodologicko-noeticky a na bázi těchto ontologických, noetických a metodologicko-noetických interpretací provádí jejich srovnání; plyne z něho, že

(celkově řečeno) tato difference (difference Bacon – Descartes) je diferencí empirické filosofie a teoretické filosofie také v podobě difference empiricko-filosofického pojmu zákona (jsoucího „bez bytí“) a teoreticko-filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího) jako pojmů, které patří k jejich hlavním pojmům – k pojmům klíčovým.

### **Klíčová slova:**

Zákon (jsoucího bez bytí), zákon všeobecného jevu jsoucen, faktuálně generalizovaný zákon, faktuálně generalizující abstrakce; zákon (bytí jsoucího), zákon (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen, (pre-faktuálně) idealizovaný zákon, (pre-faktuálně) idealizující abstrakce.

### **1. Baconova filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona (formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce).**

Prvním (raně klasickým) novověkým filosofem, který nejen užíval pojmu zákona (bytí jsoucího), ale který užíval pojmu zákona (bytí jsoucího) tak, že také zkoumal jeho ontologickou strukturu (a v souvislosti s tím zkoumal i jeho strukturu noetickou, resp. metodologicko-noetickou), byl F. Bacon.

#### **1.1. Ráz Baconovy filosofie a místo pojmu zákona (bytí jsoucího) v ní.**

Bacon patří k novátorům v rané klasické novověké filosofii. Je novátorem rané klasické novověké filosofie především tím, že chápe účel filosofie (i mimofilosofických věd) jinak, než dosud byl chápán. Bacon chápá účel filosofie (i mimofilosofických věd) – oproti tomu, jak dosud byl chápán – prakticky, resp. technicko-prakticky: filosofie nemá být samoučelem, účelem filosofie má být praktická (technicko-praktická) vláda člověka nad přírodou. Vláda člověka nad přírodou však vyžaduje, aby přírodu člověk poznal. (Dosud však přírodu člověk poznal nedostatečně. Toto dosud tak nedostatečné lidské poznání přírody proto musí být reformováno, resp. spíše musí být nově formováno – „obnoveno“ ve „velkém obnovení věd“, tj. vědeckého lidského poznání přírody.) A vědecké lidské poznání přírody („velké obnovení věd“) vyžaduje svou správnou metodu. Podle Bacona jeho správnou metodou je jedině metoda induktivní.<sup>1</sup>

Vláda člověka nad přírodou však znamená, že člověk je s to determinovat svou činností přírodu podle svých potřeb, resp. že člověk je s to determinovat svou činnost vůči přírodě podle svých potřeb. To však je možné pouze v rámci determinačních forem přírody samé, zvláště pak v rámci zákona jako hlavní (základní) determinační formy přírody samé. Vláda člověka nad přírodou, jež znamená, že člověk je s to determinovat svou činností přírodu podle svých potřeb, resp. že člověk je s to determinovat svou činnost vůči přírodě podle svých potřeb, tak vyžaduje, aby přírodu člověk poznal, pokud jde o determinační formy přírody samé, zvláště pak pokud jde o zákony jako hlavní (základní) determinační formy přírody samé. (*Právě v tomto smyslu* však dosud člověk poznal přírodu nedostatečně, tzn. že toto dosud tak nedostatečné lidské poznání přírody proto musí být reformováno, resp. spíše musí být nově formováno – „obnoveno“ ve „velkém obnovení věd“, tj. vědeckého lidského poznání přírody – *právě v tomto smyslu*.) A tak svou správnou metodu vyžaduje vědecké lidské poznání přírody („velké obnovení věd“) *právě v tomto smyslu a také v tomto smyslu*

podle Bacona jeho správnou metodou je jedinečnou metoda induktivní. – Pokud ústředním tématem Baconovy filosofie je (induktivní) metoda (vědeckého lidského poznání přírody) a původcem (strůjcem) induktivní metody (vědeckého lidského poznání přírody) je člověk (subjekt), potud tímto svým ústředním tématem Baconova filosofie už předjímá tzv. „obrat k subjektu“ v rané klasické novověké filosofii (jenž je spjat zvláště s Descartem a jejíž Descartes oproti Baconovi mnohem obsáhleji a rozsáhleji exponuje a prosazuje).

Lze tedy říci, že v Baconově filosofii pojem zákona (bytí jsoucího) má místo důležité, ba ústřední.

## 1.2. Pojem zákona (bytí jsoucího) v Baconově filosofii.

Jak už bylo řečeno, F. Bacon byl prvním (raně klasickým) novověkým filosofem, který nejen užíval pojmu zákona (bytí jsoucího), ale který užíval pojmu zákona (bytí jsoucího) tak, že také zkoumal jeho ontologickou strukturu (a v souvislosti s tím zkoumal i jeho strukturu noetickou, resp. metodologicko-noetickou).

Určeme tedy Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen; co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

### 1.2.1. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen.

V tomto smyslu Bacon filosoficky pojal zákon (bytí jsoucího) jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy) – jako zákon přírody.<sup>1</sup> („Původcem a tvůrcem“ zákonů přírody podle něho je Bůh.)<sup>2</sup>

Bacon explicitě formuluje jeden přírodní zákon. Lze jej reprodukovat (re-explicitovat) takto:

Pro každé těleso platí: má-li danu určitou „přirozenou vlastnost“ tepla, má spolu-dánu i obecnější určitou „přirozenou vlastnost“ (obecnější druh, tj. rod – „formu“ tepla, totiž pohyb), jež roste – zvětšuje se –, když jeho daná určitá „přirozená vlastnost“ tepla se zvětšuje – roste –, a jež se zmenšuje, když jeho daná určitá „přirozená vlastnost“ tepla se zmenšuje.<sup>3</sup>

Tím Bacon implicitě formuluje tvar každého zákona přírody. Lze jej explicitě formulovat takto:

Pro každé těleso platí: má-li danu určitou „přirozenou vlastnost“  $x$ , má spolu-dánu i obecnější určitou „přirozenou vlastnost“ (obecnější druh, tj. rod – „formu“  $x$ , totiž  $y$ ), jež roste – zvětšuje se –, když jeho daná určitá „přirozená vlastnost“  $x$  se zvětšuje – roste –, a jež se zmenšuje, když jeho daná určitá „přirozená vlastnost“  $x$  se zmenšuje.

Podle Bacona zákon přírody tedy je všeobecná jevová forma dané určité „přirozené vlastnosti“ těles, tj. *znak*, jenž je (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ *všech* těles s danou určitou „přirozenou vlastností“ a jenž je *jevovou* (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ *všech* těles s (jevovou) danou určitou „přirozenou vlastností“, tj. je (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ lidsky vněmovou, tedy smyslovou (smyslově vněmovou),

tedy (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ empirickou. (Alespoň principiálně empirickou, je-li „principiálně empirické“ totéž co „přístupné lidskému smyslovému vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, jež jsou přístupu k němu schopné“, byť popř. aktuálně – momentálně – vzhledem k orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, jež jsou přístupu k němu zde a teď neschopné, je lidskému smyslovému vnímání nepřístupné, tj. neempirické.)<sup>4</sup>

*V tomto smyslu podle Bacona zákon přírody je zákonem všeobecného jevu jsoucen přírodních, resp.: zákon (bytí jsoucího) je zákonem všeobecného jevu jsoucen.*

### **1.2.2. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).**

V tomto smyslu Bacon filosoficky zkoumal, jak vědecky lidsky poznat zákon (bytí jsoucího) jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesnými – mezi tělesy), tj. jako zákon přírody.

Podle Bacona lze vědecky lidsky poznat zákon přírody pouze jeho („pravou“) induktivní metodou (vědeckého lidského poznání přírody). Podle jeho („pravé“) induktivní metody (vědeckého lidského poznání přírody) je nutné postupovat od jednotlivých poznatků (faktů) o tělesech,<sup>1</sup> a to i experimentálně (experimentálním způsobem – pokusem),<sup>2</sup> k všeobecnému poznatku (faktu) o tělesech, tj. k zákonu přírody.<sup>3</sup>

To znamená, že je nutné postupovat na základě faktuálně generalizující abstrakce, tj. abstrakce od jednotlivých i zvláštních jevových forem těles, ale také od všeobecných jevových forem těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles nejsou korelovány ve výše zde určeném smyslu; faktuálně generalizující abstrakce však v zásadě je též abstrakcí všeobecné jevové formy těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles je korelována ve výše zde určeném smyslu.

(To znamená, že se zde nepracuje s pre-faktuálně idealizující abstrakcí jako abstrakcí zkoumaného funkčního vztahu daného tělesa a jeho určení, resp. zkoumaného funkčního vztahu různých určení daného tělesa, ve smyslu níže zde určeném – srov. zde níže, 2.2.2. –, tzn. ani – ve vazbě na ni – s pre-faktuálně idealizující abstrakcí jako abstrakcí od vlivu jiného tělesa, resp. určení – totiž: funkčních určení – jiného tělesa na zkoumaný funkční vztah daného tělesa a jeho určení, resp. na zkoumaný funkční vztah různých určení daného tělesa, ve smyslu níže zde určeném – srov. též zde níže, 2.2.2.)

Zruší-li se faktuálně generalizující abstrakce, tj. abstrakce od jednotlivých i zvláštních jevových forem těles i od všeobecných jevových forem těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles nejsou korelovány ve smyslu výše zde určeném – a neruší-li se faktuálně generalizující abstrakce, jež je abstrakcí všeobecné jevové formy těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles je korelována ve smyslu výše zde určeném –, pak zkoumaný zákon přírody je konkretizován, resp. modifikován, na přírodní jev jako určení těles, resp. na přírodně jevové určení těles.

(To znamená, že ten či onen přírodní jev jako určení těles, resp. to či ono přírodní jevové určení těles, lze skrze zkoumaný zákon přírody a jeho konkretizování, resp. modifikování, na přírodní jev jako určení těles, resp. na přírodní jevové určení těles, v duchu Baconově „vědecky vysvětlit“ 1. faktuálně generalizující abstrakcí ve smyslu výše zde určeném a odtud formulací zákona přírody ve výše zde určeném smyslu a 2. částečným zrušením faktuálně generalizující abstrakce ve smyslu výše zde určeném a odtud konkretizací – modifikací – takto formulovaného zákona přírody ve výše zde určeném smyslu na sám ten

či onen přírodní jev jako určení těles, resp. na samo to či ono přírodní jevové určení těles, čímž sám ten či onen přírodní jev jako určení těles, resp. samo to či ono přírodní jevové určení těles je „vědecky vysvětleno“ v duchu Baconově.)<sup>4</sup>

*V tomto smyslu podle Bacona zákon přírody lze vědecky lidsky poznat (formulovat) jen na bázi faktuálně generalizující abstrakce, resp.: jen na bázi faktuálně generalizující abstrakce lze vědecky lidsky poznat (formulovat) zákon (bytí jsoucího).*

**1.2.3. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).**

V tomto smyslu Bacon filosoficky pojal zákon (bytí jsoucího) jako vědecký lidský poznatek o typu bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy), tj. o zákonu přírody.<sup>1</sup> („Původcem a tvůrcem“ zákonů přírody podle něho je Bůh.)<sup>2</sup>

Bacon explicitě formuluje vědecký lidský poznatek o jednom přírodním zákonu. Lze jej reprodukovat (re-explikovat) takto:

Pro každé těleso platí: má-li zkoumanou určitou „přirozenou vlastnost“ tepla, má i obecnější (vyzkoumatelnou) určitou „přirozenou vlastnost“ (obecnější druh, tj. rod – „formu“ tepla, totiž pohyb), jež roste – zvětšuje se –, když jeho zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ tepla se zvětšuje – roste –, a jež se zmenšuje, když jeho zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ tepla se zmenšuje. – Jde o vědecký lidský poznatek vzniklý faktuálně generalizující abstrakcí, tzn. o vědecký lidský poznatek faktuálně generalizovaný.<sup>3</sup>

Tím Bacon implicitě formuluje *tvar* vědeckého lidského poznatku o každém zákonu přírody. Lze jej explicitě formulovat takto:

Pro každé těleso platí: má-li zkoumanou určitou „přirozenou vlastnost“  $x$ , má i obecnější (vyzkoumatelnou) určitou „přirozenou vlastnost“ (obecnější druh, tj. rod – „formu“  $x$ , totiž  $y$ ), jež roste – zvětšuje se –, když jeho zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“  $x$  se zvětšuje – roste –, a jež se zmenšuje, když jeho zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“  $x$  se zmenšuje. – Vždy má jít o vědecký lidský poznatek vzniklý faktuálně generalizující abstrakcí, tzn. o vědecký lidský poznatek faktuálně generalizovaný.

Podle Bacona vědecký lidský poznatek o zákonu přírody (tj. „vědecký zákon“ přírody, je-li „vědecký zákon“ přírody totéž co „vědecký lidský poznatek o zákonu přírody jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný – resp. určeními jsoucen – přírodními – tělesně přírodními: mezi tělesy – a je-li „vědecký“ ten lidský poznatek o zákonu přírody jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný – resp. určeními jsoucen – přírodními – tělesně přírodními: mezi tělesy –, který je *metodicky dosažený*, resp. *metodologicky založený*) tedy je faktuálně generalizovaný (faktuálně generalizující abstrakcí vzniklý) vědecký lidský poznatek o všeobecné jevové formě zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles, tj. o *znaku*, jenž je (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ *všech* těles se zkoumanou určitou „přirozenou vlastností“ a jenž je *jevovou* (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ *všech* těles s (jevovou) zkoumanou určitou „přirozenou vlastností“, tj. je (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ lidsky vněmovou, tedy smyslovou (smyslově vněmovou), tedy (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ empirickou, což znamená, že empirický je i faktuálně generalizovaný (faktuálně generalizující abstrakcí vzniklý) vědecký lidský poznatek o ní. (Tento vědecký lidský poznatek o ní je alespoň principiálně empirický, je-li „principiálně empirické“ totéž co „plynoucí z lidského smyslového vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, z nichž ono vyplývání je možné“,

byť popř. aktuálně – momentálně – vzhledem k orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, z nichž ono vyplývání zde a teď není možné, neplyne z lidského smyslového vnímání, tj. není empirické.)<sup>4</sup>

*V tomto smyslu podle Bacona zákon přírody je faktuálně generalizovaný zákon, resp.: zákon (bytí jsoucího) je zákon faktuálně generalizovaný.*

\*\*\*

Určili jsme tedy Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen; co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

*Tím jsme určili Baconovu filosofickou koncepci zákona (bytí jsoucího) jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona (formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce).*

## **2. Descartova filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) jako zákona (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen a jako (pre-faktuálně) idealizovaného zákona (formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).**

Dalším (raně klasickým) novověkým filosofem, který nejen užíval pojmu zákona (bytí jsoucího), ale který užíval pojmu zákona (bytí jsoucího) tak, že také *nově* zkoumal jeho ontologickou strukturu (a v souvislosti s tím *nově* zkoumal i jeho strukturu noetickou, resp. metodologicko-noetickou), byl R. Descartes.

### **2.1. Ráz Descartovy filosofie a místo pojmu zákona (bytí jsoucího) v ní.**

Descartes je hlavním novátorem v rané klasické novověké filosofii. Je novátorem rané klasické novověké filosofie především tím, že zvláště on provádí raně novověký klasicko-filosofický „obrat k subjektu“. Prováděje „obrat k subjektu“ v rané klasické novověké filosofii, také on chápe účel filosofie (i mimofilosofických věd) jinak, než dosud byl chápán. I Descartes chápá účel filosofie i mimofilosofických věd (oproti tomu, jak dosud byl chápán) prakticky, resp. technicko-prakticky: filosofie nemá být samoučelem, účelem filosofie má být praktická (technicko-praktická) vláda člověka nad přírodou. Vláda člověka nad přírodou však vyžaduje, aby přírodu člověk poznal. (Dosud však přírodu člověk poznal nedostatečně. Toto dosud tak nedostatečné lidské poznání přírody proto musí být reformováno, resp. spíše musí být nově formováno ve vědeckém lidském poznání přírody.) A vědecké lidské poznání přírody vyžaduje svou správnou metodu. Podle Descarta jeho správnou metodou je jediné metoda deduktivní (hypoteticko-deduktivní, resp. hypoteticko-konstruktivní).<sup>1</sup>

Jak už bylo řečeno, vláda člověka nad přírodou však znamená, že člověk je s to determinovat svou činností přírodu podle svých potřeb, resp. že člověk je s to determinovat svou činnost vůči přírodě podle svých potřeb. To však je možné pouze v rámci determinačních forem přírody samé, zvláště pak v rámci zákona jako hlavní (základní) determinační formy přírody samé. Vláda člověka nad přírodou, jež znamená, že člověk je s to determinovat svou činností přírodu podle svých potřeb, resp. že člověk je s to determinovat svou činnost vůči přírodě podle svých potřeb, tak vyžaduje, aby přírodu člověk poznal, pokud

jde o determinační formy přírody samé, zvláště pak pokud jde o zákony jako hlavní (základní) determinační formy přírody samé. (*Také v tomto smyslu* však dosud člověk poznal přírodu nedostatečně, tzn. že toto dosud tak nedostatečné lidské poznání přírody musí být reformováno, resp. že spíše musí být nově formováno ve vědeckém lidském poznání přírody, *také v tomto smyslu*.) A tak svou správnou metodu vyžaduje vědecké lidské poznání přírody *také v tomto smyslu* a *zvláště v tomto smyslu* podle Descarta jeho správnou metodou je jediné metoda deduktivní (hypoteticko-deduktivní, resp. hypoteticko-konstruktivní). – Pokud jedním z ústředních témat Descartovy filosofie je i deduktivní metoda (vědeckého lidského poznání přírody) a původcem (strůjcem) deduktivní metody (vědeckého lidského poznání přírody) je člověk (subjekt), potud i tímto jedním ze svých ústředních témat Descartova filosofie je spjata s tzv. „obratem k subjektu“ v rané klasické novověké filosofii (jejž předjímá už Bacon, jejž však Descartes oproti Baconovi mnohem obsáhleji a rozsáhleji exponuje a prosazuje).

Lze tedy říci, že v Descartově filosofii pojem zákona (bytí jsoucího) má místo ne-li ústřední, tedy jistě velmi důležité.

## 2.2. Pojem zákona (bytí jsoucího) v Descartově filosofii.

Jak už bylo řečeno, R. Descartes byl dalším (raně klasickým) novověkým filosofem, který nejen užíval pojmu zákona (bytí jsoucího), ale který užíval pojmu zákona (bytí jsoucího) tak, že také *nově* zkoumal jeho ontologickou strukturu (a v souvislosti s tím *nově* zkoumal i jeho strukturu noetickou, resp. metodologicko-noetickou).

Určeme tedy Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen; co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

### 2.2.1. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen.

V tomto smyslu i Descartes (původcem – tvůrcem – přírodních zákonů i podle něho je Bůh<sup>1)</sup> filosoficky pojal zákon (bytí jsoucího) jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy) – jako přírodní zákon.<sup>2)</sup>

Descartes explicitě formuluje tři přírodní zákony. Lze je reprodukovat (re-explikovat) takto:

„1. přírodní zákon“: Pro každé ((ne)pohybující se) těleso platí: pokud to závisí na něm,<sup>3)</sup> setrvává v témž (stálém) stavu klidu či pohybu (přímočarého) a mění jej (dále nesetrvávši v témž stavu) v (přímočarý) pohyb či klid jen vlivem jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa,<sup>4)</sup> tj. z vnější příčiny. (Pro dané ((ne)pohybující se) těleso potom platí, že závisí na vlivu jiného (ne)pohybujícího se tělesa – na vnější příčině.)<sup>5)</sup>

„2. přírodní zákon“: Pro každé pohybující se těleso platí: pokud to závisí na něm,<sup>6)</sup> setrvává v témž (stálém) stavu přímočarého pohybu a mění jej (dále nesetrvávši v témž stavu) v nepřímočarý pohyb, popř. v klid, jen při střetu s jiným ((ne)pohybujícím se) tělesem,<sup>7)</sup> tj. z

vnější příčiny. (Pro dané pohybující se těleso potom platí, že závisí na střetu s jiným (ne)pohybujícím se tělesem – na vnější příčině.)<sup>8</sup>

„3. přírodní zákon“: Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou, tj. s jiným – (přímochaře) se pohybujícím nebo nepohybujícím se, tj. klidovým – tělesem, platí: má-li méně síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má překážka síly odporovat mu, pak změni směr svého pohybu a neztrácí nic ze svého pohybu (v jiném směru);<sup>9</sup> má-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má překážka síly odporovat mu, pak nezmění směr svého pohybu a ztrácí část ze svého pohybu (v témž směru). (Pro dané přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou, tj. s jiným – přímochaře se pohybujícím nebo nepohybujícím se, tj. klidovým – tělesem, pak platí, že bere překážku s sebou, ztrácejíc ze svého pohybu tolik, kolik ze svého pohybu překážce, již bere s sebou, předávajíc.<sup>10</sup>)<sup>11</sup>

Tím Descartes implicitně formuluje *tvář* všech přírodních zákonů. Lze jej explicitně formulovat takto:

(„1. přírodní zákon“:) Pro každé (blíže neurčené) těleso platí: za dané určité podmínky (absence vlivu jiného – blíže neurčeného – tělesa) je – děje se – (spolu-daným) určitým způsobem; za jiné (opačné) určité podmínky (prezence vlivu jiného – blíže neurčeného – tělesa) je – děje se jiným (opačným) určitým způsobem.

Nebo („2. přírodní zákon“): Pro každé určité těleso platí: za dané určité podmínky (absence vlivu jiného určitého tělesa) je – děje se – (spolu-daným) určitým způsobem; za jiné (opačné) určité podmínky (prezence střetu s jiným určitým tělesem) je – děje se – jiným (opačným) určitým způsobem.

Nebo („3. přírodní zákon“): Pro každé určité těleso při střetu s jiným určitým tělesem platí: za dané určité podmínky (jistého poměru sil obou těles) je – děje se – (spolu-daným) určitým způsobem; za jiné dané určité podmínky (jiného poměru sil obou těles) je – děje se – jiným (spolu-daným) určitým způsobem.

Podle Descarta přírodní zákon tedy je podmíněně funkční vztah daného tělesa a jeho určení,<sup>12</sup> resp. podmíněně funkční vztah různých určení daného tělesa,<sup>13</sup> nebo podmíněně příčinný vztah jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa,<sup>14</sup> resp. podmíněně příčinný vztah určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa.<sup>15</sup> Vždy tedy jde o (všeobecný) nejevový vztah těles (s danými určitými „přirozenými vlastnostmi“ – řečeno baconovsky), tj. *vztah*, jenž je určité daný („přirozeně vlastní“) *všem* tělesům s danými určitými „přirozenými vlastnostmi“ a jenž je *nejevově* určité daný („přirozeně vlastní“) *všem* tělesům s (jevovými) danými určitými „přirozenými vlastnostmi“ (opět baconovsky řečeno), tj. je jim určité daný („přirozeně vlastní“) lidsky nevědomě, tedy nesmyslově (nikoli smyslově – vědomě), tedy jim je určité daný („přirozeně vlastní“) neempiricky. (A to též principiálně neempiricky, je-li principiálně neempirické to, co je nepřístupné lidskému smyslovému vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, jež jsou přístupu k němu neschopné, totiž *všemu* lidskému smyslovému vnímání nepřístupné, tj. neempirické *vůbec*, nejen vzhledem k aktuálním – momentálním – orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, jež jsou přístupu k němu neschopné zde a teď.)<sup>16</sup>

*V tomto smyslu podle Descarta přírodní zákon je zákonem (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen přírodních, resp.: zákon (bytí jsoucího) je zákonem (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen.*

**2.2.2. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do**

**způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucny, resp. určeními jsoucen).**

V tomto smyslu Descartes filosoficky zkoumal, jak vědecky lidsky poznat zákon (bytí jsoucího) jako typ bytné souvislosti mezi jsoucny (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy), tj. jako přírodní zákon.

Podle Descarta lze vědecky lidsky poznat přírodní zákon pouze jeho deduktivní (hypoteticko-deduktivní, resp. hypoteticko-konstruktivní) metodou (vědeckého lidského poznání přírody). Podle jeho deduktivní (hypoteticko-deduktivní, resp. hypoteticko-konstruktivní) metody (vědeckého lidského poznání přírody) je nutné postupovat od obecného (nefaktuálního) vědeckého lidského poznatku o tělesech, tj. od přírodního zákona,<sup>1</sup> k jednotlivému (nefaktuálnímu) vědeckému lidskému poznatku o tělesech,<sup>2</sup> a to experimentálně (experimentálním způsobem – pokusem).<sup>3</sup>

To znamená, že je nutné postupovat na základě (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tj. abstrakce od vlivu jiného tělesa, resp. určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa, na zkoumaný funkční vztah tělesa a jeho určení, resp. na zkoumaný funkční vztah různých určení tělesa, ve smyslu výše zde určeném; (pre-faktuálně) idealizující abstrakce však v zásadě je též abstrakcí zkoumaného funkčního vztahu tělesa a jeho určení, resp. zkoumaného funkčního vztahu různých určení tělesa ve smyslu výše zde určeném.

(To znamená, že se zde nepracuje s faktuálně generalizující abstrakcí, tj. s abstrakcí všeobecné jevové formy těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles je korelována ve smyslu výše zde určeném – srov. zde výše, 1.2.2. –, tzn. ani – ve vazbě na ni – s faktuálně generalizující abstrakcí jako abstrakcí od jednotlivých i zvláštních jevových forem těles, ale také od všeobecných jevových forem těles, jež se zkoumanou jevovou formou těles nejsou korelovány ve smyslu výše zde určeném: srov. též zde výše, 1.2.2.)

Zruší-li se (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tj. abstrakce od vlivu jiného tělesa, resp. určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa, na zkoumaný funkční vztah tělesa a jeho určení, resp. na zkoumaný funkční vztah různých určení tělesa, ve smyslu výše zde určeném – a neruší-li se (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, jež je též v zásadě abstrakcí zkoumaného funkčního vztahu tělesa a jeho určení, resp. zkoumaného funkčního vztahu různých určení tělesa, ve smyslu výše zde určeném –, pak zkoumaný přírodní zákon je konkretizován na modifikovaný (vyzkoumaný) přírodní zákon, jenž je již spjatý s tím či oním přírodním jevem jako určením těles, resp. s tím či oním přírodně jevovým určením těles.

(To znamená, že ten či onen přírodní jev jako určení těles, resp. to či ono přírodní jevové určení těles, lze skrze zkoumaný přírodní zákon a jeho konkretizování na modifikovaný – vyzkoumaný – přírodní zákon, jenž je již spjatý s tím či oním přírodním jevem jako určením těles, resp. s tím či oním přírodním jevovým určením těles, v duchu Descartově „vědecky vysvětlit“ 1. pre-faktuálně idealizující abstrakcí ve smyslu výše zde určeném a odtud formulací přírodního zákona ve výše zde určeném smyslu a 2. částečným zrušením pre-faktuálně idealizující abstrakce ve smyslu výše zde určeném a odtud formulací konkretizovaného – modifikovaného – přírodního zákona ve výše zde určeném smyslu, jenž je již spjatý se samým tím či oním přírodním jevem jako určením těles, resp. se samým tím či oním přírodním jevovým určením těles, čímž sám ten či onen přírodní jev jako určení těles, resp. samo to či ono přírodní jevové určení těles je „vědecky vysvětleno“ v duchu Descartově.)<sup>4</sup>

*V tomto smyslu podle Descarta přírodní zákon lze vědecky lidsky poznat (formulovat) jen na bázi (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, resp.: jen na bázi (pre-faktuálně) idealizující abstrakce lze vědecky lidsky poznat (formulovat) zákon (bytí jsoucího).*

### 2.2.3. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

V tomto smyslu i Descartes (původcem – tvůrcem – přírodních zákonů i podle něho je Bůh<sup>1</sup>) filosoficky pojal zákon (bytí jsoucího) jako vědecký lidský poznatek o typu bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy), tj. o přírodním zákonu.<sup>2</sup>

Descartes explicitě formuloval vědecké lidské poznatky o třech přírodních zákonech. Lze je reprodukovat (re-explikovat) takto:

Vědecký lidský poznatek o „1. přírodním zákonu“: Pro každé ((ne)pohybující se) těleso platí: a. *pokud to závisí na něm*,<sup>3</sup> setrvává v témž (stálém) stavu klidu či pohybu (přímočarého) a b. mění jej (dále nesetrvávši v témž stavu) v (přímočarý) pohyb či klid *jen vlivem jiného tělesa*,<sup>4</sup> tj. z vnější příčiny. (Pro zkoumané těleso potom platí, že závisí na vlivu jiného tělesa – na vnější příčině.)<sup>5</sup> – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný; ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

Vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“: Pro každé pohybující se těleso platí: a. *pokud to závisí na něm*,<sup>6</sup> setrvává v témž (stálém) stavu přímočarého pohybu a b. mění jej (dále nesetrvávši v témž stavu) v nepřímocharý pohyb, popř. v klid, *jen při střetu s jiným tělesem*,<sup>7</sup> tj. z vnější příčiny. (Pro zkoumané pohybující se těleso potom platí, že závisí na střetu s jiným tělesem – na vnější příčině.)<sup>8</sup> – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný; ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

Vědecký lidský poznatek o „3. přírodním zákonu“: Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou, tj. s jiným – (přímočaře) se pohybujícím nebo nepohybujícím se, tj. klidovým – tělesem, platí: a. *má-li méně síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má překážka síly odporovat mu*, pak změni směr pohybu a neztrácí nic ze svého pohybu (v jiném směru);<sup>9</sup> b. *má-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má překážka síly odporovat mu*, pak nezmění směr pohybu a ztrácí část ze svého pohybu (v témž směru). (Pro zkoumané přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou, tj. s jiným – přímočaře se pohybujícím nebo nepohybujícím se, tj. klidovým – tělesem, pak platí, že bere překážku s sebou, ztrácí ze svého pohybu tolik, kolik ze svého pohybu překážce, již bere s sebou, předávajíc.<sup>10</sup>)<sup>11</sup> – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o bližší konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“); ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý jinou bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o jiný bližší konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“). – Obě verze vědeckého lidského poznatku o „3. přírodním zákonu“ tedy jsou bližší konkretizací – modifikací (faktuální deidealizací) vědeckého lidského poznatku o (pre-faktuálně idealizovaném) „2. přírodním zákonu“.

Tím Descartes implicitě formuloval *tvar* vědeckých lidských poznatků o všech přírodních zákonech. Lze jej explicitě formulovat takto:

(Vědecký lidský poznatek o „1. přírodním zákonu“): Pro každé (blíže určené) těleso platí: a. *za zkoumané určité podmínky (absence vlivu jiného – blíže neurčeného – tělesa)* je – děje se – (vyzkoumaným) určitým způsobem; b. *za jiné (opačné) určité podmínky (prezence vlivu jiného – blíže neurčeného – tělesa)* je – děje se – jiným (opačným) určitým způsobem. – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný; ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

Nebo (vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“): Pro každé určité těleso platí: a. *za zkoumané určité podmínky (absence vlivu jiného určitého tělesa)* je – děje se – (vyzkoumaným) určitým způsobem; b. *za jiné (opačné) určité podmínky (prezence střetu s jiným určitým tělesem)* je – děje se – jiným (opačným) určitým způsobem. – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný; ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

Nebo (vědecký lidský poznatek o „3. přírodním zákonu“): Pro každé určité těleso při střetu s jiným určitým tělesem platí: a. *za zkoumané určité podmínky (jistého poměru sil obou těles)* je – děje se – (vyzkoumaným) určitým způsobem; b. *za jiné zkoumané určité podmínky (jiného poměru sil obou těles)* je – děje se – jiným (vyzkoumaným) určitým způsobem. – Ad a jde o vědecký lidský poznatek vzniklý bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tzn. o blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“); ad b jde o vědecký lidský poznatek vzniklý jinou bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o jiný blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“). – Obě verze vědeckého lidského poznatku o „3. přírodním zákonu“ tedy jsou bližší konkretizací – modifikací (faktuální deidealizací) vědeckého lidského poznatku o (pre-faktuálně idealizovaném) „2. přírodním zákonu“.

Podle Descarta vědecký lidský poznatek o přírodním zákonu (tj. „vědecký zákon“ přírodní, je-li „vědecký zákon“ přírodní totéž co vědecký lidský poznatek o přírodním zákonu jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný – resp. určeními jsoucen – přírodními – tělesně přírodními: mezi tělesy – a je-li „vědecký“ ten lidský poznatek o přírodním zákonu jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný – resp. určeními jsoucen – přírodními – tělesně přírodními: mezi tělesy –, který je *metodicky dosažený*, resp. *metodologicky založený*) tedy je (pre-faktuálně) idealizovaný (pre-faktuálně idealizující abstrakcí, popř. konkretizací – modifikací – pre-faktuálně idealizující abstrakce, vzniklý) vědecký lidský poznatek o podmíněně funkčním vztahu daného tělesa a jeho určení,<sup>12</sup> resp. o podmíněně funkčním vztahu různých určení daného tělesa,<sup>13</sup> nebo o podmíněně příčinném vztahu jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa,<sup>14</sup> resp. o podmíněně příčinném vztahu určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa.<sup>15</sup> Vždy tedy jde o vědecký lidský poznatek o (všeobecném) nejevovém vztahu těles (s danými určitými „přirozenými“ vlastnostmi“ – baconovsky řečeno), tj. o *vztahu*, jenž je určitě daný („přirozeně vlastní“) všem tělesům s danými určitými „přirozenými vlastnostmi“ a jenž je *nejevově* určitě daný („přirozeně vlastní“) všem tělesům s (jevovými) danými určitými „přirozenými vlastnostmi“ (opět řečeno baconovsky), tj. je jim určitě daný („přirozeně

vlastní“) lidsky nevědomě, tedy nesmyslově (nikoli smyslově – vědomě), tedy jim je určité daný („přirozeně vlastní“) neempiricky, což znamená, že neempirický je i (pre-faktuálně) idealizovaný (pre-faktuálně idealizující abstrakcí, popř. konkretizací – modifikací – pre-faktuálně idealizující abstrakce, vzniklý) vědecký lidský poznatek o něm. (Tento vědecký lidský poznatek o něm je také principiálně neempirický, je-li principiálně neempirické to, co neplyne *ze žádného* lidského smyslového vnímání, tj. co je neempirické *vůbec*, nejen vzhledem k aktuálním – momentálním orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, z nichž ono vyplývání není možné zde a teď.)<sup>16</sup>

*V tomto smyslu podle Descarta přírodní zákon je (pre-faktuálně) idealizovaný zákon, resp.: zákon (bytí jsoucího) je zákon (pre-faktuálně) idealizovaný.*

\*\*\*

Určili jsme tedy Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný (resp. určeními jsoucen); co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

*Tím jsme určili Descartovu filosofickou koncepci zákona (bytí jsoucího) jako zákona (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen a jako zákona (pre-faktuálně) idealizovaného (formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).*

### **3. Srovnání Baconovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a Descartovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucen a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).**

Srovnáme nyní Baconovu filosofickou koncepci zákona (bytí jsoucího jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a Descartovu filosofickou koncepci zákona (bytí jsoucího jako zákona nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucen a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).

*Co může být kritériem tohoto srovnání? Vycházím zde z primátu ontologického statutu zákona (bytí jsoucího, tj. z problému, co je zákon – bytí jsoucího – jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen). A vycházíme-li z primátu problému, co je zákon (bytí jsoucího) jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen (z ontologického statutu zákona bytí jsoucího), pak může být kritériem tohoto srovnání pouze ontologická hloubka té které filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího), tj. hloubka, již se ta která filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) ontologicky (a v souvislosti s tím i noeticky, resp. metodologicko-noeticky) dobírá, resp. již odkrývá.*

V tomto smyslu ze srovnání 1. Baconovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a 2. Descartovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucen a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce) plyne především toto:

Ad 1 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je ontologicky méně hluboký: dobírá se ontologicky (principiálně) empirické bytné sféry, tedy bytné sféry neteoretické, pokud „neteoretické“ znamená „nepřesahující bytnou sféru empirickou a empiricky dosvědčitelnou“. (Avšak to, co nepřesahuje bytnou sféru empirickou – a empiricky dosvědčitelnou –, je jsoucí, nikoli bytí jsoucího: přísně vzato a přesně vzato tedy zde jde o filosofický pojem zákona jsoucího „bez bytí“.)

Oproti tomu ad 2 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je ontologicky hlubší: dobírá se ontologicky (principiálně) neempirické bytné sféry, tedy bytné sféry teoretické, pokud „teoretické“ zde znamená „přesahující bytnou sféru empirickou (a empiricky dosvědčitelnou)“. (Avšak to, co přesahuje bytnou sféru empirickou – byť je i empiricky dosvědčitelné –, je bytí jsoucího, nikoli jen jsoucí: i přísně vzato a přesně vzato tedy zde jde o filosofický pojem zákona bytí jsoucího.)

Navíc pak ad 1 jde o filosofický pojem zákona (jsoucího „bez bytí“), jenž je ontoprakticky méně důsažný, protože ontopraktická vláda člověka nad přírodou, o niž v souvislosti s ním šlo, byla realizována pomocí novověké přírodovědy (galileovského typu) spjaté s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, s níž nebyl spjatý a jež mu byla cizí.<sup>1</sup>

Oproti tomu ad 2 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je ontoprakticky důsažnější, protože ontopraktická vláda člověka nad přírodou, o niž v souvislosti s ním šlo, byla realizována pomocí novověké přírodovědy (galileovského typu) spjaté s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, s níž byl spjatý a jejíž byl bází.<sup>2</sup>

Ad 1 jde o filosofický pojem zákona (jsoucího „bez bytí“), jenž je i noeticky (resp. metodologicko-noeticky) méně hluboký: dobírá se noeticky (resp. metodologicko-noeticky) principiálně empirické bytné sféry vědeckého lidského poznání, tedy bytné sféry vědeckého lidského poznání neteoretického, pokud „neteoretické“ znamená „nepřesahující bytnou sféru empirického vědeckého lidského poznání a vědeckého lidského poznání empiricky dosvědčitelného“. (Avšak to, co nepřesahuje bytnou sféru empirického vědeckého lidského poznání – a empiricky dosvědčitelného vědeckého lidského poznání –, se týká jsoucího, nikoli bytí jsoucího: přísně vzato a přesně vzato se tedy týká filosofického pojmu zákona jsoucího „bez bytí“.)

Oproti tomu ad 2 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je i noeticky (resp. metodologicko-noeticky) hlubší: dobírá se noeticky (resp. metodologicko-noeticky) principiálně neempirické bytné sféry vědeckého lidského poznání, tedy bytné sféry vědeckého lidského poznání teoretického, pokud „teoretické“ zde znamená „přesahující bytnou sféru empirického vědeckého lidského poznání (a empirickým vědeckým lidským poznáním dosvědčitelné)“. (Avšak to, co přesahuje bytnou sféru empirického vědeckého lidského poznání – ač empiricky dosvědčitelného vědeckého lidského poznání –, se týká bytí jsoucího, nikoli jen jsoucího: i přísně vzato a přesně vzato se tedy týká filosofického pojmu zákona bytí jsoucího.)

Navíc pak ad 1 jde o filosofický pojem zákona (jsoucího „bez bytí“), jenž je noeticko-prakticky (resp. metodologicko-noeticko-prakticky) méně důsažný, protože noetické (resp. metodologicko-noetické) podmínky ontopraktické vlády člověka nad přírodou, o niž v souvislosti s ním šlo, byly realizovány pomocí novověké přírodovědy (galileovského typu) spjaté s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, s níž nebyl spjatý a jež mu byla cizí.

Oproti tomu ad 2 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je noeticko-prakticky (resp. metodologicko-noeticko-prakticky) důsažnější, protože noetické (resp. metodologicko-noetické) podmínky ontopraktické vlády člověka nad přírodou, o niž v souvislosti s ním šlo, byly realizovány pomocí novověké přírodovědy (galileovského typu)

spjaté s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, s nímž byl spjatý a jejíž byl bází.

Ad 1 jde o filosofický pojem zákona (jsoucího „bez bytí“), jenž je noeticky (resp. metodologicko-noeticky) méně obsáhlý, protože není s to obsáhnout (jevový) rozpor mezi (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), protože je založen na principu pouze bezprostřední totožnosti mezi (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), nikoli na principu zprostředkované totožnosti mezi vědeckým zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), a protože je tak založen, proto jej případný (jevový) rozpor mezi (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), jež není s to obsáhnout, ruší jako takový. – To znamená, že protipříklady jevů (jsoucího), jež odporují (vědeckému) zákonu (jsoucího „bez bytí“), (vědecký) zákon (jsoucího „bez bytí“) svým rozporem s ním vyvracejí: jde o zákon všeobecného jevu jsoucena, resp. všeobecné jevové formy jsoucena, tzn. všeobecné prezence jisté (vyzkoumané) jevové formy jsoucena při prezenci jiné (zkoumané) méně obecné jevové formy jsoucena; jediný příklad (jediný proti-příklad) absence jisté (vyzkoumané) „všeobecné“ jevové formy jsoucena při prezenci jiné (zkoumané) méně obecné jevové formy jsoucena je pro zákon všeobecného jevu jsoucena, resp. všeobecné jevové formy jsoucena, jeho vyvrácením, což znamená, že protipříklady jevů (jsoucího), jež odporují (vědeckému) zákonu (jsoucího „bez bytí“), (vědecký) zákon (jsoucího „bez bytí“) svým rozporem s ním vyvracejí. Vyvracejí ho proto, že (vědecký) zákon (jsoucího „bez bytí“) se musí bezprostředně jevit na jsoucím; nejeví-li se na jsoucím bezprostředně, nemůže být (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“). Modifikační podmínky (resp. konkretizační podmínky) (vědeckého) zákona (jsoucího „bez bytí“) jsou pojaty jako zdroj vzniku konkretizace (modifikace) jevu (jsoucího) oproti (vědeckému) zákonu (jsoucího „bez bytí“), avšak nejsou pojaty jako zdroj vzniku jevového rozporu mezi (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), neboť jevový rozpor mezi (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“) a jevem (jsoucího), resp. mezi konkretizací (modifikací) jevu (jsoucího) a (vědeckým) zákonem (jsoucího „bez bytí“), zde není možný: vědecký zákon (jsoucího „bez bytí“) se musí jevit na jsoucím, vědecký zákon (jsoucího „bez bytí“) musí být v jevu (jsoucího) přítomen, tzn.: jevově na jsoucnu přítomen; nejeví-li se na jsoucnu, tedy není.

Oproti tomu ad 2 jde o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je noeticky (resp. metodologicko-noeticky) obsáhlejší, protože je s to obsáhnout (jevový) rozpor mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího), protože je založen na principu zprostředkované totožnosti mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího), nikoli na principu pouhé bezprostřední totožnosti mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího), a protože je tak založen, proto jej případný (jevový) rozpor mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího), jež je s to obsáhnout, neruší jako takový. – To znamená, že protipříklady jevů (jsoucího), jež odporují (vědeckému) zákonu (bytí jsoucího), (vědecký) zákon (bytí jsoucího) svým rozporem s ním nevyvracejí: jde o zákon nejevového vztahu jsoucena, resp. nejevové vztahové formy jsoucena, nikoli všeobecné prezence jisté (vyzkoumané) jevové formy jsoucena (např. při prezenci jiné – zkoumané – všeobecné jevové formy jsoucena); všechny příklady (všechny proti-příklady) jevové absence jisté (vyzkoumané) nejevové formy jsoucena (např. při prezenci jiné – zkoumané – všeobecné jevové formy jsoucena) nejsou pro zákon nejevového vztahu jsoucena, resp. nejevové vztahové formy jsoucena, jeho vyvrácením, což znamená, že protipříklady jevů (jsoucího), jež odporují (vědeckému) zákonu (bytí jsoucího), (vědecký) zákon (bytí jsoucího) svým rozporem s ním nevyvracejí. Nevyvracejí ho proto, že (vědecký) zákon (bytí jsoucího) se zde nemusí bezprostředně jevit na jsoucím; i nejeví-li se bezprostředně na jsoucím, může být (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího). Modifikační podmínky (resp. konkretizační podmínky) (vědeckého) zákona (bytí jsoucího) zde jsou pojaty jako zdroj konkretizace (modifikace) jevu (jsoucího) oproti (vědeckému) zákonu (bytí jsoucího), avšak jsou pojaty i jako zdroj vzniku (jevového)

rozporu mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího); proto (jevový) rozpor mezi (vědeckým) zákonem (bytí jsoucího) a jevem (jsoucího) zde je možný, a nejen možný, ale i nutný: (vědecký) zákon (bytí jsoucího) se nemůže jevit na jsoucím; (vědecký) zákon (bytí jsoucího) sice musí být v jevu (jsoucího) přítomen, nicméně nejevově na jsoucnu přítomen; nejeví se na jsoucnu, leč přeci je.

*Ad 1 tedy jde (úhrnně řečeno) o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je ontologicky méně hluboký, jakož i ontoprakticky méně důsažný, jenž je noeticky (resp. metodologicko-noeticky) méně hluboký, jakož i noeticko-prakticky (resp. metodologicko-noeticko-prakticky) méně důsažný, a jenž je i noeticky (resp. metodologicko-noeticky) méně obsáhlý.*

*Oproti tomu ad 2 tedy jde (úhrnně řečeno) o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího), jenž je ontologicky hlubší, jakož i ontoprakticky důsažnější, jenž je noeticky (resp. metodologicko-noeticky) hlubší, jakož i noeticko-prakticky (resp. metodologicko-noeticko-prakticky) důsažnější, a jenž je i noeticky (resp. metodologicko-noeticky) obsáhlejší.*

Především toto plyne ve smyslu výše zde určeném (viz zde výše uvedené v odst. 2 ad 3) ze srovnání 1. Baconovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a 2. Descartovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucen a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).

Baconovu filosofickou koncepci zákona (jsoucího „bez bytí“ jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a Descartovu filosofickou koncepci zákona (bytí jsoucího jako zákona nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucen a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce) lze srovnat i co do filosofického vlivu i co do vlivu mimofilosofického.

Jak už bylo řečeno, ona neměla vliv na novověkou přírodovědu galileovského typu, spjatou s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, tj. na její klasický typ. Ve filosofii měla vliv zvláště na (poklasickou) novověkou filosofii pozitivistickou (např. na J. S. Milla),<sup>3</sup> resp. na (poklasickou) novověkou filosofii s pozitivismem spjatou.

Jak už též bylo řečeno, tato měla vliv na novověkou přírodovědu galileovského typu, spjatou s principem matematického vyjádření přírodních zákonů, tj. na její typ klasický.<sup>4</sup> Ve filosofii měla vliv zvláště na klasickou novověkou filosofii (např. a zvláště na Hegela), resp. na novověkou filosofii s klasikou spjatou.

## Poznámky a odkazy.

**Ad 1. Baconova filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) jako zákona všeobecného jevu jsoucen a jako faktuálně generalizovaného zákona (formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce).**

### Ad 1.1. Ráz Baconovy filosofie a místo pojmu zákona (bytí jsoucího) v ní.

1 – Lze říci, že toto jsou všechny hlavní teze Baconova spisu „Nové organon“, který je vlastně jeho „rozpravou o metodě“. V Baconově spise „Nové organon“, v této jeho „rozpravě o metodě“, lze nalézt vše podstatné, co Bacon říká (nejen metodologicko-noeticky, resp. noeticky, ale také ontologicky) o zákonu (bytí jsoucího).

## Ad 1.2. Pojem zákona (bytí jsoucího) v Baconově filosofii.

**Ad 1.2.1. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen.**

1 – Srov. Bacon: Nové organon, kn. 1, af. 85 (odst. 2).

2 – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 15.

3 – Pohyb jako „forma“ tepla (tělesa) je rodem tepla (tělesa), teplo (tělesa) jako to, co má formu pohybu, je druhem pohybu: je pohybem, avšak je pohybem omezeným (resp. blíže vymezeným) druhovými rozdíly. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 6, 10].) Jde o tyto druhové rozdíly: 1. Teplo (tělesa) je pohyb rozpínavý. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 11].) 2. (Modifikace ad 1:) přitom to je pohyb vzhůru (tj. k povrchu tělesa). (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 19].) 3. Je to pohyb (rozpínavý, tj. pohyb vzhůru, tj. k povrchu tělesa) malých částic tělesa. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 23].) 4. (Modifikace ad 3:) přitom to je pohyb (malých částic tělesa), jenž je prudký a rychlý. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 30].) (K těmto druhovým rozdílům vcelku, tj. k druhovým rozdílům ad 1 – ad 4, srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 36].)

4 – Tak např. podle Bacona výše zde uvedený zákon přírody je všeobecnou jevovou formou tepla jako dané určité „přirozené vlastnosti“ těles, totiž pohybem ve výše zde určeném smyslu: pohyb ve výše zde určeném smyslu má být (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ všech těles s danou určitou „přirozenou vlastností“ tepla a má být jevovou (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ všech těles s (jevovou) danou určitou „přirozenou vlastností“ tepla, tj. má být (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ lidsky vněmovou, tedy smyslovou (smyslově vněmovou), tedy (spolu-danou) určitou „přirozenou vlastností“ empirickou. (Alespoň principiálně empirickou, je-li „principiálně empirické“ totéž co „přístupné lidskému smyslovému vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, jež jsou přístupu k němu schopné“, byť popř. aktuálně – momentálně – vzhledem k orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, jež jsou přístupu k němu zde a teď neschopny, je lidskému smyslovému vnímání nepřístupné, tj. neempirické.)

Tak např. Bacon, podle něhož výše zde uvedený zákon přírody je všeobecnou jevovou formou tepla jako dané určité „přirozené vlastnosti“ těles, totiž pohybem ve výše zde určeném smyslu, uvádí pro pohyb ve výše zde určeném smyslu doklady empirické (srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 12-18, 20-22]), neuvádí však empirické doklady pro tezi, že jde o pohyb *malých částic* těles, resp. o prudký a rychlý pohyb *malých částic* těles; tuto tezi vyvozuje z empirických dokladů, nemá však pro ni samu empirický doklad: usuzuje zde *analogicky* z empirického dění bytí jsoucen na neempirické dění bytí jsoucen, resp. z empirického dění bytí jsoucen na principiálně empirické dění bytí jsoucen ve výše zde určeném smyslu. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 24-29, 31-33]. Srov. též M. Sobotka: Poznámky k Bacon: Nové organon, pozn. 86 [popř. i pozn. 55] ke kn. 2; in: Bacon: Nové organon, Praha 1990.)

**Ad 1.2.2. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).**

1 – In concreto je nutné postupovat takto:

1. Sebrat případy výskytu zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles, neboť „forma“ musí být tam, kde (vždy) je (zkoumaná) určitá „přirozená vlastnost“ těles (a nesmí být tam, kde zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles někdy není). (Srov. Bacon: Nové organon: kn. 2, af. 4 [odst. 3].) (Např. sebrat případy výskytu tepla jako zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles. – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 11.)

2. Sebrat případy nevyskytování se zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles, neboť „forma“ nesmí být tam, kde zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles (někdy) není (a musí být tam,

kde vždy je zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles. (Srov. Bacon: Nové organon, kn. 2, af. 4 [odst. 3].) (Např. sebrat případy nevyskytování se tepla jako zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles. – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 12.)

3. Ty případy, v nichž se zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles někdy nevyskytuje, dále nezkoumat, tzn. dále zkoumat jen ty případy, v nichž se zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles vždy vyskytuje. Z nich zjistit ty případy, kdy se vyskytuje více či méně, resp. ty případy, kdy, vyskytující se více či méně, roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje. (Např. zjistit ty případy, kdy se vyskytuje více či méně, resp. ty případy, kdy, vyskytující se více či méně, roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje teplo jako zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles. – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 13.)

2 – Zvláště při dalším zkoumání jen těch případů, v nichž se zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles vždy vyskytuje (takže ty případy, v nichž se zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles někdy nevyskytuje, se dále nezkoumají), lze zjistit ty případy, kdy se vyskytuje více či méně, resp. ty případy, kdy, vyskytující se více či méně, roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje, i experimentálně. (Srov. příklady experimentálního zjištění těch případů, kdy se vyskytuje více či méně, resp. těch případů, kdy, vyskytující se více či méně, roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje teplo jako zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles: tamtéž, kn. 2, af. 13 [př. 28, 31, 35, popř. i 32, 38].)

3 – In concreto je nutné postupovat dále takto:

4. Zjistit takovou určitou „přirozenou vlastnost“ těles, jež se vždy vyskytovala tam, kde a kdy se vyskytovala zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles, a jež se nikdy nevyskytovala tam, kde a kdy se nevyskytovala zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles, a jež s ní roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje. Taková určitá „přirozená vlastnost“ těles je „forma“. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 15, 16.)

(Např. zjistit takovou určitou „přirozenou vlastnost“ těles, jež se vždy vyskytovala tam, kde a kdy se vyskytovalo teplo jako zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles, a jež se nikdy nevyskytovala tam, kde a kdy se nevyskytovalo teplo jako zkoumaná určitá „přirozená vlastnost“ těles, a jež s ním roste – zvětšuje se – nebo se zmenšuje. Taková určitá „přirozená vlastnost“ těles je „forma“ tepla, totiž pohyb. – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20.)

4 – To znamená, že ten či onen přírodní jev tepla jako určení těles, resp. to či ono přírodní jevově tepelné určení těles, lze skrze výše zde uvedený zkoumaný zákon přírody a skrze konkretizování, resp. modifikování, výše zde uvedeného zkoumaného zákona přírody na přírodní jev tepla jako určení těles, resp. na přírodní jevově tepelné určení těles, v duchu Baconově „vědecky vysvětlit“ 1. faktuálně generalizující abstrakcí ve výše zde určeném smyslu a odtud formulací zákona přírody ve smyslu výše zde určeném a 2. částečným zrušením faktuálně generalizující abstrakce ve výše zde určeném smyslu a odtud konkretizací (modifikací) takto formulovaného zákona přírody ve smyslu výše zde určeném až na sám ten či onen přírodní jev tepla jako určení těles, resp. na samo to či ono přírodní jevově tepelné určení těles, čímž sám ten či onen přírodní jev tepla jako určení těles, resp. samo to či ono přírodní jevově tepelné určení těles je „vědecky vysvětleno“ v duchu Baconově podle takto formulovaného zákona přírody ve smyslu výše zde určeném (tj. jako pohyb těles na faktuálně generální rovině, tzn. omezený druhovými rozdíly mezi druhem teplozdrojných těles a druhu těles, jež nejsou teplozdrojná) i podle modifikací (konkretizací) takto formulovaného zákona přírody ve smyslu výše zde určeném (tj. jako pohyb těles na faktuálně elementární rovině, tzn. blíže vymezený nitrodruhovými rozdíly, tj. rozdíly uvnitř druhu teplozdrojných těles, tj. mezi tělesy, jež jsou teplozdrojná).

**Ad 1.2.3. Baconův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucny, resp. určeními jsoucen).**

1 – Srov. Bacon: Nové organon, kn. 1, af. 85 (odst. 1, 2).

2 – Srov. tamtéž, kn. 2, af. 15.

3 – Blíže určeno, jde o faktuálně generalizovaný vědecký lidský poznatek (tzn. o vědecký lidský poznatek vzniklý faktuálně generalizující abstrakcí) o pohybu jako „formě“ tepla (tělesa), tj. rodu tepla (tělesa), a o teple (tělesa) jako o tom, co má „formu“ pohybu, je druhem pohybu: je pohybem, avšak je pohybem omezeným (resp. blíže vymezeným) druhovými rozdíly. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 6, 10].) Jde o tyto druhové rozdíly: 1. Teplo (tělesa) je pohyb rozpínavý. (Srov.

tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 11].) 2. (Modifikace ad 1:) přitom to je pohyb vzhůru (tj. k povrchu tělesa). (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 19].) 3. Je to pohyb (rozpínavý, tj. pohyb vzhůru, tj. k povrchu tělesa) malých částic tělesa. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 23].) 4. (Modifikace ad 3:) přitom to je pohyb (malých částic tělesa), jenž je prudký a rychlý. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 30].) (K těmto druhovým rozdílům vcelku, tj. k druhovým rozdílům ad 1 – ad 4, srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 36].) – I u těchto bližších určení vesměs jde o vědecké lidské poznatky vzniklé faktuálně generalizující abstrakcí, tzn. o vědecké lidské poznatky faktuálně generalizované.

4 – Tak např. podle Bacona vědecký lidský poznatek o výše zde uvedeném zákonu přírody je faktuálně generalizovaný (faktuálně generalizující abstrakcí vzniklý) vědecký lidský poznatek o všeobecné jevové formě tepla jako zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles, totiž o pohybu ve výše zde určeném smyslu: pohyb ve výše zde určeném smyslu má být (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ všech těles se zkoumanou určitou „přirozenou vlastností“ tepla a má být jevovou (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ všech těles s (jevovou) zkoumanou určitou „přirozenou vlastností“ tepla, tj. má být (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ lidsky vněmovou, resp. smyslovou (smyslově vněmovou), tedy (vyzkoumanou) určitou „přirozenou vlastností“ empirickou, což znamená, že empirický je i faktuálně generalizovaný (faktuálně generalizující abstrakcí vzniklý) vědecký lidský poznatek o něm. (Tento vědecký lidský poznatek o něm je alespoň principiálně empirický, je-li „principiálně empirické“ totéž co „plynouce z lidského smyslového vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, z nichž ono vyplývání je možné“, byť popř. aktuálně – momentálně – vzhledem k orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, z nichž ono vyplývání zde a teď možné není, je neempirické.)

Tak např. Bacon, podle něhož vědecký lidský poznatek o výše zde uvedeném zákonu přírody je faktuálně generalizovaný (faktuálně generalizující abstrakcí vzniklý) vědecký lidský poznatek o všeobecné jevové formě tepla jako zkoumané určité „přirozené vlastnosti“ těles, totiž o pohybu ve smyslu výše zde určeném, uvádí na podporu vědeckého lidského poznatku o pohybu ve výše zde určeném smyslu doklady empirické (srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 12-18, 20-22]), neuvádí však empirické doklady na podporu teze, že jde o vědecký lidský poznatek o pohybu *malých částic* těles, resp. o vědecký lidský poznatek o prudkém a rychlém pohybu *malých částic* těles; tuto tezi vyvozuje z empirických dokladů, nemaje však pro ni samu empirický doklad: usuzuje zde *analogicky* z empirických vědeckých lidských poznatků o dění bytí jsoucen na neempirické vědecké lidské poznatky o dění bytí jsoucen, resp. z empirických vědeckých lidských poznatků o dění bytí jsoucen na principiálně empirické vědecké lidské poznatky o dění bytí jsoucen ve výše zde určeném smyslu. (Srov. tamtéž, kn. 2, af. 20 [odst. 24-29, 31-33]. Srov. též M. Sobotka: Poznámky k Bacon: Nové organon, pozn. 86 [popř. i pozn. 55] ke kn. 2; in: Bacon: Nové organon, Praha 1990.)

**Ad 2. Descartova filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) jako zákona (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen a jako (pre-faktuálně) idealizovaného zákona (formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).**

**Ad 2.1. Ráz Descartovy filosofie a místo pojmu zákona (bytí jsoucího) v ní.**

1 – Lze říci, že toto jsou jedny z hlavních tezí Descartova spisu „Rozprava o metodě“, který je vlastně jeho „novým organem“. Spíše nežli v Descartově spise „Rozprava o metodě“, v tomto jeho „novém organu“, lze nalézt to podstatné, co Descartes říká (nejen metodologicko-noeticky, resp. noeticky, ale zvláště ontologicky) o zákonu (bytí jsoucího), v Descartově spise „Principy filosofie“, tj. v Descartově spise „přirodně filosofickém“.

**Ad 2.2. Pojem zákona (bytí jsoucího) v Descartově filosofii.**

**Ad 2.2.1. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen.**

1 – Srov. Descartes: Rozprava o metodě, část 5 (odst. 1-3), a Descartes: Principy filosofie, část 2, 36 a 37.

2 – Srov. tamtéž, část 2, 37.

3 – Blíže určeno: na velikosti a popř. na rychlosti pohybu daného tělesa. (Srov. tamtéž, část 2, 43.)

4 – Blíže určeno: podle rozdílů ve způsobu střetu daného tělesa (dané velikosti a popř. dané rychlosti pohybu) a jiného tělesa. (K těmto rozdílům ve způsobu střetu s jinými tělesy viz zde níže pozn. 11 ad 2.2.1., odst. 2.) (Srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 43.)

5 – Srov. tamtéž, část 2, 37.

6 – Blíže určeno: na velikosti a na rychlosti pohybu daného tělesa. (Srov. tamtéž, část 2, 43.)

7 – Blíže určeno: podle rozdílů ve způsobu střetu daného tělesa (dané velikosti a dané rychlosti pohybu) a jiného tělesa. (K těmto rozdílům ve způsobu střetu s jinými tělesy viz zde níže pozn. 11 ad 2.2.1., odst. 2.) (Srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 43.)

8 – Srov. tamtéž, část 2, 39.

9 – K bližšímu určení tohoto momentu „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles: srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Descartova fyzika [odst. 21-23]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie) srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 46, 49, 52.

10 – K bližšímu určení tohoto momentu „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles) srov. tamtéž, část 2, 48, 50, 52.

11 – Srov. tamtéž, část 2, 40, popř. i 41 a 42.

Srov. bližší určení „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles): 1. Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou – s jiným tělesem, jež je v přímočarém protipohybu, platí: je-li dokonale tvrdé a má-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu – je-li větší než ona a má-li touž rychlost pohybu jako ona –, než má překážka, je-li dokonale tvrdá, síly odporovat mu – je-li menší než ono a má-li touž rychlost pohybu jako ono –, pak nezmění směr svého pohybu a neztrácí nic ze svého pohybu (v téměř směru), neberouc překážku s sebou, tedy, neztrativši nic ze svého pohybu, nic jí ze svého pohybu nepředávajíc. (Ona se od něho odráží, a odrazivši se do pohybu ve svém protisměru, pohybuje se ve svém protisměru touž rychlostí co dosud.) (Srov. tamtéž, část 2, 47, 53.) 2. Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou přímočarého pohybu – s jiným tělesem, jež je v klidu, platí: je-li dokonale tvrdé a nemá-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu – je-li stejně velké jako ona –, než má překážka, je-li dokonale tvrdá, síly odporovat mu – je-li stejně velká jako ono –, pak změní směr svého pohybu a ztrácí část ze svého pohybu (ve svém protisměru), neberouc překážku s sebou, tedy ztrácejíc ze svého pohybu tolik, kolik jí ze svého pohybu předávajíc. (Ona se od něho odráží, odrážejíc ho do pohybu v jeho protisměru – jinou rychlostí než dosud – a pohybujíc se v protisměru k němu.) (Srov. tamtéž, část 2, 51, 53.)

Nejen bližší určení „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles), ale též „3. přírodní zákon“ sám Descartes posléze chápe jako platný pouze pro „dokonale tvrdá“ tělesa, tzn. že Descartes posléze chápe „3. přírodní zákon“ sám jako neplatný pro tělesa, jež nejsou „dokonale tvrdá“. (Srov. tamtéž, část 2, 53. Srov. též M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Descartova fyzika [odst. 22]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

12 – Tak např. podle Descarta „1. přírodní zákon“ je podmíněně funkční vztah daného ((ne)pohybujícího se) tělesa a jeho setrvání v (přímochařem) pohybu či v klidu: jeho setrvání v (přímochařem) pohybu či v klidu je funkcí daného ((ne)pohybujícího se) tělesa za podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa. – Taktéž podle Descarta i „2. přírodní zákon“ je podmíněně funkční vztah daného pohybujícího se tělesa a jeho setrvání v přímočarém pohybu: jeho setrvání v přímočarém pohybu je funkcí daného pohybujícího se tělesa za podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa.

13 – Tak např. podle Descarta „2. přírodní zákon“ je také podmíněně funkční vztah velikosti a rychlosti pohybu vůči setrvání v přímočarém pohybu daného pohybujícího se tělesa: setrvání v přímočarém pohybu je funkcí velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa za podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa.

14 – Tak např. podle Descarta „1. přírodní zákon“ je také podmíněně příčinný vztah jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny (přímočarého) pohybu či klidu daného ((ne)pohybujícího se) tělesa: změna (přímočarého) pohybu či klidu daného ((ne)pohybujícího se) tělesa plyne z příčinného vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém. – Taktéž podle Descarta i „2. přírodní zákon“ je také podmíněně příčinný vztah jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarého pohybu daného pohybujícího se tělesa: změna přímočarého pohybu daného pohybujícího se tělesa plyne z příčinného vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém.

15 – Tak např. podle Descarta „2. přírodní zákon“ je také podmíněně příčinný vztah velikosti a popř. rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarého pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa: změna přímočarého pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa, plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém.

Taktéž podle Descarta i „3. přírodní zákon“ je 1. podmíněně příčinný vztah velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa (beze ztráty pohybu): změna přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa (beze ztráty pohybu), plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za podmínky, že má méně síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má ono síly odporovat mu, a že obě jsou dokonale tvrdá; 2. podmíněně příčinný vztah velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a ztráty – předání části pohybu (beze změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu) daného pohybujícího se tělesa: ztráta – předání části pohybu (beze změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu) daného pohybujícího se tělesa plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za podmínky, že má více síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má ono síly odporovat mu, a že obě jsou dokonale tvrdá. – Obdobně podle Descarta tomu je s „3. přírodním zákonem“ blíže určeným v (přírodních) „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles), resp. v (přírodních) „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles) blíže rozvedeným.

16 – Tak např. podle Descarta „1. přírodní zákon“, „2. přírodní zákon“, „3. přírodní zákon“, jakož i všechny (přírodní) „zákony rázu“ (tj. nárazu těles), jsou (všeobecným) nejevovým vztahem (ne)pohybujících se těles s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, totiž funkčním (resp. příčinně funkčním) vztahem ve smyslu výše zde určeném: funkční (resp. příčinně funkční) vztah ve smyslu výše zde určeném je určitě daný („přirozeně vlastní“) všem (ne)pohybujícím se tělesům s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, a je *nejevově* určitě daný („přirozeně vlastní“) všem (ne)pohybujícím se tělesům s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, tj. je jim určitě daný („přirozeně vlastní“) lidsky nevěnově, tedy nesmyslově (nikoli smyslově – vněmově), tedy jim je určitě daný („přirozeně vlastní“) neempiricky. (A to též principiálně neempiricky, je-li principiálně neempirické to, co je nepřístupné lidskému smyslovému vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, jež jsou přístupu k němu neschopné, totiž *všemu* lidskému smyslovému vnímání nepřístupné, tj. neempirické *vůbec*, tj. nejen vzhledem k aktuálním – momentálním – orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, jež jsou přístupu k němu neschopné zde a teď.)

Empirická jsou ta či ona výše zde uvedená určení (totiž: funkční určení) těles (klid, pohyb, přímočarý pohyb apod.) nebo ty či ony výše zde uvedené (příčinné) změny určení (totiž: funkčních určení) těles (klidu, pohybu, přímočarého pohybu apod.), avšak empirické nejsou podmíněně funkční vztahy daného tělesa a jeho určení ani podmíněně funkční vztahy různých určení daného tělesa, ani podmíněně příčinné vztahy jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa ani

podmíněně příčinné vztahy určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa.

**Ad 2.2.2. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsouceny).**

1 – Descartes je spjat se vznikem novověké přírodovědy galileovského typu. (Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie [zvl. odst. 5, 23]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.) Se vznikem novověké přírodovědy galileovského typu pak je spjat též princip matematického vyjádření přírodních zákonů. (Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie [zvl. odst. 14, 41, 25, 38]; v tom též: Světonázorové aspekty Descartovy přírodní filosofie [odst. 8]; dále v tom též: Vznik a vývoj novověké přírodovědy [odst. 12]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.) Srov. princip matematického vyjádření přírodních zákonů na příkladu přírodního zákona pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ): in concreto je nutné postupovat od hypotetické dedukce (resp. hypotetické konstrukce) přírodního zákona pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ) platného pro všechna tělesa pohybující se volným pádem, tj. platného *všeobecně*. (Ke vzniku a vývoji novověké přírodovědy v tomto směru, resp. v tomto ohledu, srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Vznik a vývoj novověké přírodovědy [odst. 13]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

2 – Např. u přírodního zákona pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ) in concreto je nutné postupovat dále od hypotetické dedukce (resp. hypotetické konstrukce) přírodního zákona pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ) platného pro všechna tělesa pohybující se volným pádem, tj. platného *všeobecně*, k jeho ověření na *jednotlivých* tělesech pohybujících se volným pádem. (Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie [odst. 37]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

3 – Toto ověření na jednotlivých tělesech pohybujících se volným pádem se děje experimentálně: vytvoří se (ideální) podmínky (v tomto případě nejlépe vakuum), za nichž přírodní zákon pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ) má platit, a zkoumá se experimentálně, totiž: *zkouší se*, zda ve vytvořených (ideálních) podmínkách (v tomto případě nejlépe ve vakuu), za nichž přírodní zákon pohybu těles volným pádem ( $s = \frac{1}{2} gt^2$ ) má platit, vskutku platí. Platí-li vskutku, byl experimentálně ověřen jako správně vědecky určený, a jako správně vědecky určený a experimentálně ověřený je pojat jako jistý – pravdivý. (Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie [odst. 37]; v tom též: Vznik a vývoj novověké přírodovědy [odst. 14, 16, 17, 18]; dále v tom též: Světonázorové aspekty Descartovy přírodní filosofie [odst. 2]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

4 – To znamená, že např. ten či onen přírodní jev pohybu těles volným pádem, resp. to či ono přírodní jevové určení pohybu těles volným pádem, lze skrze zkoumaný přírodní zákon pohybu těles volným pádem a jeho konkretizování na modifikovaný (vyzkoumaný) přírodní zákon pohybu těles volným pádem, jenž je již spjatý s tím či oním přírodním jevem pohybu volným pádem jako určením těles, resp. s tím či oním přírodním jevovým určením pohybu těles volným pádem, v duchu Descartově „vědecky vysvětlit“ 1. (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí ve smyslu výše zde určeném a odtud formulací přírodního zákona pohybu těles volným pádem ve výše zde určeném smyslu a 2. částečným zrušením (pre-faktuálně) idealizující abstrakce ve smyslu výše zde určeném a odtud formulací konkretizovaného (modifikovaného) přírodního zákona pohybu těles volným pádem ve výše zde určeném smyslu, jenž je již spjatý se samým tím či oním přírodním jevem pohybu volným pádem jako určením těles, resp. se samým tím či oním přírodním jevovým určením pohybu těles volným pádem, čímž sám ten či onen přírodní jev pohybu volným pádem jako určení těles, resp. samo to či ono přírodní jevové určení pohybu těles volným pádem je „vědecky vysvětleno“ v duchu Descartově podle takto formulovaného přírodního zákona pohybu těles volným pádem (tj. jako pohyb těles volným pádem za pre-faktuálně ideálních podmínek, tzn. vymezený funkčním vztahem *s je rovno  $\frac{1}{2} gt^2$* ) i podle modifikací (konkretizací) takto formulovaného přírodního zákona pohybu těles volným

pádem (tj. jako pohyb těles volným pádem za faktuálně reálných podmínek, tzn. jimi blíže vymezený jiným funkčním vztahem, takže pak *s není rovno*  $\frac{1}{2}gt^2$ .)

**Ad 2.2.3. Descartův filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsouceny).**

1 – Srov. Descartes: Rozprava o metodě, část 5 (odst. 1-3), a Descartes: Principy filosofie, část 2, 36 a 37.

2 – Srov. tamtéž, část 2, 37.

3 – Blíže určeno: na velikosti a popř. na rychlosti pohybu daného tělesa. (Srov. tamtéž, část 2, 43.)

4 – Blíže určeno: podle rozdílů ve způsobu střetu daného tělesa (dané velikosti a popř. dané rychlosti pohybu) a jiného tělesa. (K těmto rozdílům ve způsobu střetu s jinými tělesy viz zde níže pozn. 11 ad 2.2.3., odst. 2.) (Srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 43.)

5 – Srov. tamtéž, část 2, 37.

6 – Blíže určeno: na velikosti a na rychlosti pohybu daného tělesa. (Srov. tamtéž, část 2, 43.)

7 – Blíže určeno: podle rozdílů ve způsobu střetu daného tělesa (dané velikosti a dané rychlosti pohybu) a jiného tělesa. (K těmto rozdílům ve způsobu střetu s jinými tělesy viz zde níže pozn. 11 ad 2.2.3., odst. 2.) (Srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 43.)

8 – Srov. tamtéž, část 2, 39.

9 – K bližšímu určení tohoto momentu „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles: srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom Descartova fyzika [odst. 21-23]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie) srov. Descartes: Principy filosofie, část 2, 46, 49, 52.

10 – K bližšímu určení tohoto momentu „3. přírodního zákona“ v dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles) srov. tamtéž, část 2, 48, 50, 52.

11 – Srov. tamtéž, část 2, 40, popř. i 41 a 42.

Srov. bližší určení vědeckého lidského poznatku o „3. přírodním zákonu“ ve vědeckých lidských poznatcích o dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles): 1. Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou – s jiným tělesem, *jež je v přímočarém protipohybu*, platí: *je-li dokonale tvrdé* a má-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu – *je-li větší než ona* a má-li *touž rychlost pohybu jako ona* –, než má překážka, *je-li dokonale tvrdá*, síly odporovat mu – *je-li menší než ona* a má-li *touž rychlost pohybu jako ona* –, pak nezmění směr svého pohybu a neztrácí nic ze svého pohybu (v témž směru), berouc překážku s sebou, tedy neztrativši nic ze svého pohybu, nic jí ze svého pohybu nepředávajíc. (Ona se od něho odráží, a odrazivši se do pohybu ve svém protisměru, pohybuje se ve svém protisměru *touž rychlostí co dosud*.) (Srov. tamtéž, část 2, 47, 53.) 2. Pro každé přímočaře se pohybující těleso, jež se střetne s překážkou přímočarého pohybu – s jiným tělesem, *jež je v klidu*, platí: *je-li dokonale tvrdé* a nemá-li více síly pokračovat v přímočarém pohybu – *je-li stejně velké jako ona* –, než má překážka, *je-li dokonale tvrdá*, síly odporovat mu – *je-li stejně velká jako ona* –, pak změní směr svého pohybu a ztrácí část ze svého pohybu (ve svém protisměru), neberouc překážku s sebou, tedy ztrácejíc ze svého pohybu tolik, kolik jí ze svého pohybu předávajíc. (Ona se od něho odráží, odrážejíc ho do pohybu v jeho protisměru – jinou rychlostí jež dosud – a pohybujíc se v protisměru k němu.) (Srov. tamtéž, část 2, 51, 53.) Ad 1 jde o vědecký lidský poznatek vzniklý ještě bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o ještě blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“); ad 2 jde o vědecký lidský poznatek vzniklý jinou ještě bližší konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o jiný ještě blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“).

Nejen bližší určení vědeckého lidského poznatku o „3. přírodním zákonu“ ve vědeckých lidských poznatcích o dalších přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles), ale též sám vědecký lidský poznatek o „3. přírodním zákonu“ Descartes posléze chápe jako platný pouze pro „dokonale tvrdá“

tělesa, tzn. že Descartes posléze chápe sám vědecký lidský poznatek o „3. přírodním zákonu“ jako neplatný pro tělesa, jež nejsou „dokonale tvrdá“. (Srov. tamtéž, část 2, 53. Srov. též M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Descartova fyzika [odst. 22]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.) To znamená, že sice jde o vědecké lidské poznatky vzniklé konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tj. o vědecké lidské poznatky konkretizované – modifikované (faktuálně deidealizované), že ale nicméně stále jde o vědecké lidské poznatky vzniklé (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí („dokonale tvrdých těles“, tzn. i od těles, jež nejsou „dokonale tvrdá“), tzn. o vědecké lidské poznatky (pre-faktuálně) idealizované (platné pro „dokonale tvrdá tělesa“, neplatné pro tělesa, jež nejsou „dokonale tvrdá“).

12 – Tak např. podle Descarta vědecký lidský poznatek o „1. přírodním zákonu“ je vědecký lidský poznatek o podmíněně funkčním vztahu daného ((ne)pohybujícího se) tělesa a jeho setrvání v (přímočarém) pohybu či v klidu: jeho setrvání v (přímočarém) pohybu či v klidu je funkcí daného ((ne)pohybujícího se) tělesa za (pre-faktuálně idealizované) podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa. Jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí, tj. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný. – Taktéž podle Descarta i vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“ je vědecký lidský poznatek o podmíněně funkčním vztahu daného pohybujícího se tělesa a jeho setrvání v přímočarém pohybu: jeho setrvání v přímočarém pohybu je funkcí daného pohybujícího se tělesa za (pre-faktuálně idealizované) podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa. Jde též o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný.

13 – Tak např. podle Descarta vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“ je také vědeckým lidským poznatkem o podmíněně funkčním vztahu velikosti a rychlosti pohybu vůči setrvání v přímočarém pohybu daného pohybujícího se tělesa: setrvání v přímočarém pohybu je funkcí velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa za (pre-faktuálně idealizované) podmínky, že to „závisí na něm“, tj. že je nezávislé na vlivu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa. Jde též o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující abstrakcí, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný.

14 – Tak např. podle Descarta vědecký lidský poznatek o „1. přírodním zákonu“ je také vědeckým lidským poznatkem o podmíněně příčinném vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny (přímočarého) pohybu či klidu daného ((ne)pohybujícího se) tělesa: změna (přímočarého) pohybu či klidu daného ((ne)pohybujícího se) tělesa plyne z příčinného vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za (konkretizované – modifikované – faktuálně deidealizované) podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém. Jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný). – Taktéž podle Descarta i vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“ je také vědeckým lidským poznatkem o podmíněně příčinném vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarého pohybu daného pohybujícího se tělesa: změna přímočarého pohybu daného pohybujícího se tělesa plyne z příčinného vztahu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za (konkretizované – modifikované – faktuálně deidealizované) podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém. Jde též o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

15 – Tak např. podle Descarta vědecký lidský poznatek o „2. přírodním zákonu“ je také vědeckým lidským poznatkem o podmíněně příčinném vztahu velikosti a popř. rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarého pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa: změna přímočarého pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za (konkretizované – modifikované – faktuálně deidealizované) podmínky, že je závislé na jeho vlivu, tj. že není závislé jen na sobě samém. Jde též o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný).

Taktéž podle Descarta i vědecký lidský poznatek o „3. přírodním zákonu“ je vědecký lidský poznatek 1. o podmíněně příčinném vztahu velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného

((ne)pohybujícího se) tělesa a změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa (beze ztráty pohybu): změna přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa (beze ztráty pohybu), plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za (blíže konkretizované – modifikované – faktuálně deidealizované) podmínky, že má méně síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má ono síly odporovat mu, a že obě jsou dokonale tvrdá; 2. o podmíněně příčinném vztahu velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((nepohybujícího se) tělesa a ztráty – předání části pohybu (beze změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa): ztráta – předání části pohybu (beze změny přímočarosti pohybu, tj. funkce velikosti a rychlosti pohybu daného pohybujícího se tělesa) plyne z příčinného vztahu velikosti a popř. i rychlosti pohybu jiného ((ne)pohybujícího se) tělesa k němu za (blíže konkretizované – modifikované – faktuálně deidealizované) podmínky, že má více síly pokračovat v přímočarém pohybu, než má ono síly odporovat mu, a že obě jsou dokonale tvrdá. – Ad 1 jde o vědecký lidský poznatek vzniklý bližší konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tzn. o blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“); ad 2 jde o vědecký lidský poznatek vzniklý jinou bližší konkretizací (modifikací) (pre-faktuálně) idealizující abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o „2. přírodním zákonu“), tj. o jiný blíže konkretizovaný – modifikovaný (faktuálně deidealizovaný) vědecký lidský poznatek (o „2. přírodním zákonu“). – Obdobně podle Descarta tomu je s vědeckým lidským poznatkem o „3. přírodním zákonu“ jako s vědeckým lidským poznatkem blíže určeným ve vědeckých lidských poznatcích o přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles), resp. ve vědeckých lidských poznatcích o přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles) blíže rozvedeným.

16 – Tak např. podle Descarta vědecké lidské poznatky o „1. přírodním zákonu“, o „2. přírodním zákonu“, o „3. přírodním zákonu“ i o všech přírodních „zákonech rázu“ (tj. nárazu těles) jsou (pre-faktuálně) idealizované (pre-faktuálně idealizující abstrakcí, popř. konkretizací – modifikací – pre-faktuálně idealizující abstrakce, vzniklé) vědecké lidské poznatky o (všeobecném) nejevovém vztahu ((ne)pohybujících se těles s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, totiž o funkčním (resp. příčinně funkčním) vztahu ve smyslu výše zde určeném: funkční (resp. příčinně funkční) vztah ve smyslu výše zde určeném je určitě daný („přirozeně vlastní“) všem ((ne)pohybujícím se tělesům s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, a je *nejevově* určitě daný („přirozeně vlastní“) všem ((ne)pohybujícím se tělesům s danou velikostí a popř. i rychlostí pohybu, tj. je jim určitě daný („přirozeně vlastní“) lidsky nevěnově, tedy nesmyslově (nikoli smyslově – vněmově), tedy jim je určitě daný („přirozeně vlastní“) neempiricky, což znamená, že neempirické jsou i (pre-faktuálně) idealizované (pre-faktuálně idealizující abstrakcí, popř. konkretizací – modifikací – pre-faktuálně idealizující abstrakce, vzniklé) vědecké lidské poznatky o něm. (Tyto vědecké lidské poznatky o něm jsou také principiálně neempirické, je-li principiálně neempirické to, co neplyne z lidského smyslového vnímání vzhledem k orgánům – popř. nástrojům – lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, z nichž ono vyplývání není možné, totiž co neplyne ze *žádného* lidského smyslového vnímání, tj. co je neempirické *vůbec*, nejen vzhledem k aktuálnímu – momentálnímu – orgánům či nástrojům lidského smyslového vnímání, tj. zde vzhledem ke zraku a optickým přístrojům, z nichž ono vyplývání není možné zde a teď.)

Empirické jsou (vědecké) lidské poznatky o těch či oněch výše zde uvedených určeních (totiž: funkčních určeních) těles (o klidu, o pohybu, o přímočarém pohybu apod.) nebo o těch či oněch výše zde uvedených (příčinných) změnách určení (totiž: funkčních určení) těles (klidu, pohybu, přímočarého pohybu apod.), avšak empirické nejsou vědecké lidské poznatky o podmíněně funkčních vztazích daného tělesa a jeho určení ani o podmíněně funkčních vztazích různých určení daného tělesa, ani o podmíněně příčinných vztazích jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa ani o podmíněně funkčních vztazích určení (totiž: funkčních určení) jiného tělesa a změny určení (totiž: funkčního určení) daného tělesa.

**Ad 3. Srovnání Baconovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona všeobecného jevu jsoucena a jako faktuálně generalizovaného zákona, formulovaného na bázi faktuálně generalizující abstrakce) a Descartovy filosofické koncepce zákona (bytí jsoucího jako zákona**

**nejevového funkčního – resp. příčinně funkčního – vztahu jsoucna a jako pre-faktuálně idealizovaného zákona, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující abstrakce).**

1 – Srov. M. Zůna – M. Sobotka: Život a dílo F. Bacona, v tom: Bacon jako filosof (odst. 10, 11, 16); in: F. Bacon: Nové organon, Praha 1990. Srov. též M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Vznik a vývoj novověké přírodovědy (odst. 13, popř. i 17); in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.

2 – Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Vznik a vývoj novověké přírodovědy (zvl. odst. 13, popř. i 12); in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.

3 – Srov. M. Zůna a M. Sobotka: Život a dílo F. Bacona, v tom: Bacon jako filosof (odst. 35); in: F. Bacon: Nové organon, Praha 1990.

Přitom je zajímavé, že J. S. Mill, ač jako filosof navazuje na Baconovu filosofii, však jako ekonom na Baconovu filosofii nenavazuje a postupuje (v rozporu se svou filosofií) způsobem karteziánským; to, že postupuje karteziánským způsobem v rozporu se svou filosofií, je zajímavé, protože to svědčí o síle vlivu kartezianismu na novověké vědy, a protože to svědčí o síle vlivu kartezianismu nejen na novověké vědy přírodní, ale též mimopřírodní. (Srov. k tomu blíže in VI. Kyprý: K problematice metodologie věd a ekonomických věd z pohledu ontologicko-nomologického, II, ad 2 [2. pozn. k odst. 1]; in: Acta Oeconomica Pragensia, č. 7, 2001.)

4 – Avšak má vliv i na novověké mimopřírodní vědy (třebaže ne galileovského typu, tzn. nespjaté s principem matematického vyjádření mimopřírodních zákonů) klasického typu, např. na lidsko-společenské vědy klasického typu a z nich např. na tzv. „klasickou politickou ekonomii“; tak např. zákon hodnoty zboží (v (před)kapitalistické zboží výrobě) je v „klasické politické ekonomii“ formulován podle tzv. „pracovní teorie hodnoty“ (zboží v (před)kapitalistické zboží výrobě) v karteziánském duchu. – Ten však má vliv i na novověké mimopřírodní vědy (třebaže ne vždy galileovského typu, tzn. ne vždy spjaté s principem matematického vyjádření mimopřírodních zákonů) poklasického typu, např. na lidsko-společenské vědy poklasického typu a z nich např. na tzv. „poklasickou (politickou) ekonomii“; tak např. zákon hodnoty zboží (v (před)kapitalistické zboží výrobě) je v „poklasické (politické) ekonomii“ formulován též v karteziánském duchu, byť i podle nepracovní teorie hodnoty (zboží v (před)kapitalistické zboží výrobě), totiž podle teorie mezního užítku (ze zboží v (před)kapitalistické zboží výrobě), například v hospodářské teorii hodnoty statků podle teorie mezního užítku (ze zboží v (před)kapitalistické zboží výrobě) u E. v. Böhma-Bawerka. (Srov. E. v. Böhm-Bawerk: Základy teorie hospodářské hodnoty statků, díl 2, II [zvl. odst. 7-9, 11-18, 21]. – Srov. k tomu blíže in VI. Kyprý: K problematice metodologie věd a ekonomických věd z pohledu ontologicko-nomologického, II, ad 2 [odst. 4 an.]; in: Acta Oeconomica Pragensia, č. 7, 2001.)

Přestože tedy je Descartova filosofická koncepce zákona (bytí jsoucího) filosofickou koncepcí zákona přírodního, a to mechanisticko-přírodního, přesto lze říci, že v Descartově filosofické koncepci zákona (bytí jsoucího), tj. ve filosofické koncepci zákona přírodního, tato mechanisticko-přírodní redukce sice je nutná, avšak že v descartovských mimofilosofických koncepcích zákona té či té bytné sféry jsoucího (tj. i v mimofilosofických koncepcích zákonů mimopřírodních) táž redukce nicméně nutná není, takže pro descartovskou mimofilosofickou koncepci zákona té či té bytné sféry jsoucího (tj. i pro mimofilosofickou koncepci zákonů (mimo)přírodních) není něčím podstatně určujícím: není jejím podstatně určujícím znakem. – Ona redukce však je důvodem, že jsou též filosofové, kteří dávají přednost filosofické koncepci zákona (bytí jsoucího) a filosofické koncepci přírodního zákona, jež je jí *vždy* prosta. Ona redukce je např. důvodem, že k těmto filosofům, kteří dávají přednost filosofické koncepci zákona (bytí jsoucího) a filosofické koncepci přírodního zákona, jež je jí *prosta vždy*, patří taky A. N. Whitehead, jenž ve spise „Věda a moderní svět“ zásadně dává přednost Baconově filosofické koncepci zákona (jsoucího „bez bytí“), tj. filosofické koncepci zákona přírody neredukovaného mechanisticky, před descartovskou filosofickou koncepcí zákona (bytí jsoucího), tj. před filosofickou koncepcí přírodního zákona mechanisticky redukovaného. (Srov. A. N. Whitehead: Věda a moderní svět, III [odst. 7].)

(Revidováno a renovováno v r. 1998 a 2002-2004.)

© Vladimír K y p r ý, KFIL VŠE v Praze, nám. W. Churchilla 4, Praha 3 – Žižkov.